

MODERN ALİ MƏKTƏB: MƏQSƏDLƏR, VƏZİFƏLƏR, PROBLEMLƏR VƏ PERSPEKTİVLƏR

ZAHİD FƏRRUX MƏMMƏDOV

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin professoru

Giriş

“Elmin inkişafı Azərbaycanda dövlət siyasətinin mühüm prioritet sahələrindən biridir və biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 4 may tarixli 255 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında 2009–2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya” proqramında – fundamental elmlər üzrə tədqiqatları genişləndirmək və fundamental elmlər üzrə araşdırmaların müasir tələblər səviyyəsinə çatdırılması vəzifələri təsbit edilmişdir.

Ölkə rəhbərliyi səviyyəsində qəbul olunan dövlət proqramları, konsepsiya və strategiya xarakterli sənədlər, onların əməli icra olunması elmi üçbucağa – “nəzəriyyə, ideologiya və texnologiya”ya əsaslandığına görə ölkəmizin ictimai həyatının bütün sahələrində məqsədyönlü inkişaf əldə edilmişdir. Tam əminliklə demək olar ki, “AZƏRBAYCAN - 2020: GƏLƏCƏYƏ BAXIŞ” İNKİŞAF KONSEPSİYASININ nəzəri, ideoloji və texnoloji istiqamətləri geniş və sistemli şəkildə hazırlanıb. Konsepsiyada müasir dünyada hər bir ölkənin uğurlu gələcəyi həmin ölkədə elmin və təhsilin səviyyəsi ilə müəyyən olunması xüsusi qeyd olunur¹.

Gerçəkdən, təcrübə göstərir ki, təbii sərvətlərin bolluğu dövlətin inkişafının əsas göstəricisi deyil, cənab prezident İ.Əliyevin dəfələrlə ifadə etdiyi kimi, əsas məqsəd bu sərvətlərin cəmiyyətin hərəkətverici qüvvəsi olan insan kapitalına çevrilməsini təmin etməkdir. Hal-hazırda ABŞ, Yaponiya, İngiltərə, Avstraliya, Türkiyə və digər inkişaf etmiş ölkələr malik olduqları maddi resurslardan daha çox təhsil sisteminin yetişdirdiyi insan kapitalından böyük gəlirlər əldə edir.

Bu baxımdan Konsepsiyanın əsas prioritetlərindən birini sosial sahələrin və insan kapitalının inkişafı təşkil edir. Konsepsiya çərçivəsində təhsildə keyfiyyətin artırılması məsələsi prioritet istiqamətlərindən biridir. Bu, indiki mərhələdə ali təhsil sisteminin ən zəruri vəzifəsidir.

¹ Geniş bax: “Azərbaycan - 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası. 29 dekabr 2012-ci il.

“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2009-cu il 19 iyun tarixli 833-IIIQ nömrəli Qanununun qüvvəyə minməsi ilə təhsil sistemində baş verən bütün proseslərin tənzimlənməsi üçün vahid qanunvericilik bazasının yaradılması və ölkədə fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrinin hüquqi statusunun dəqiq müəyyən edilməsi baxımından çox mühüm amildir. Yeni qanunun qüvvəyə minməsi ali təhsilimizin Bolonya prosesinə qoşulmasının sürətləndirilməsi və ali təhsil müəssisələrimizin bu prosesin tələblərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərin artmasına səbəb olub. Ümumiyyətlə, 2009–2010-cu tədris ili ali təhsil müəssisələrində kredit sisteminin tətbiqinin genişlənməsi, ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinə tələbə qəbulu prosesinin daha da təkmilləşdirilməsi, ali təhsil müəssisələrinin yeni maliyyələşdirmə mexanizminin tətbiqinə başlanması və s. yeniliklər ilə xarakterizə oluna bilər. Təhsil qanununun icrasının təmin edilməsi məqsədilə Nazirlər Kabineti tərəfindən “Ali təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramı”nın, “Magistratura təhsilinin məzmunu, təşkili və “magistr” dərəcələrinin verilməsi qaydaları”nın, “Təhsil haqqında dövlət sənədlərinin nümunələri və onların verilməsi qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında müvafiq qərarlar qəbul edilib və bu istiqamətdə işlər davam etdirilir.

Son illər ölkəmizin modernləşdirilməsinə istiqamətlənmiş sosial-iqtisadi sahədə əldə olunmuş nailiyyətlərin təhsil sahəsinə ayrılan dövlət büdcə vəsaitlərinin artımına müsbət təsiri vardır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, 2003-cü ildə təxminən 1 milyard 200 milyon manat təşkil edən Azərbaycanın dövlət büdcəsinin gəlirləri ötən illərdə 12 dəfədən çox artaraq 2013-cü ildə 19154 mln manat proqnozlaşdırılır. Təhsil sahəsinə ayrılan büdcə vəsaitlərinin ümumi həcmi 2003-cü illə müqayisədə 5 dəfədən çox artaraq 2012-ci ildə 1,5 milyard manat təşkil etmişdir. Ölkəmizdə ali təhsilin məzmunca yenilənməsinə istiqamətlənmiş islahat tədbirləri görülmüş, Azərbaycan təhsilinin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Bununla bərabər, Azərbaycan Respublikası 2005-ci il may ayının 19-dan Bolonya prosesinə (Bolonya prosesinin məqsədi Avropa təhsil məkanına daxil olmaq imkanını genişləndirmək, təhsilin keyfiyyətini və ona olan marağı daha da yüksəltmək, tələbə və müəllimlərin mobilliyini yüksəltmək, ali təhsil məktəblərinin məzunlarına diplomla yanaşı, diploma ümumi Avropa əlavəsi vermək, bütün akademik dərəcələri və ixtisasları Avropa əmək bazarına yönəltməklə məzunları işlə təmin etmək üçün şərait yaratmaqdır) rəsmi olaraq qoşulmuş və bununla da təhsilimizin Beynəlxalq təhsil sistemində inteqrasiyasında mühüm addım atılmışdır.

Lakin bununla yanaşı, “bu gün Azərbaycanda universitetlər ictimaiyyətin və iqtisadiyyatın ehtiyaclarına yetərinə cavab verirmi?” sualı ən çox müzakirə edilən mövzular sırasındadır.

Ali təhsil sistemində mövcud problemlər. Sosial-siyasi elmlər sahəsində biliyə əsaslanan keyfiyyətli mütəxəssislərin hazırlığı məsələsi universitetlər qarşısında mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyulmuş və özəlliklə, dünya maliyyə bazarlarının və xarici investisiya axınlarının istiqamətlərini təhlil edən elmi mərkəzlərin yaradılması günün əsas tələblərindən biri olaraq qalır. “Lakin kadr qıtlığı və müvafiq mexanizmlərin işlənməməsi bu prosesi hələlik düzgün qurmağa imkan vermir. Əsas məqsədimiz ondan ibarətdir ki, yaxın illərdə təhsildə, elmdə, ümumən intellektual sahələrdə ciddi dönüş yaradılmalı və biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması prosesi intensivləşməlidir”².

2009–2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramında respublikanın ali təhsil sistemində aşağıdakı problemlərin mövcudluğu qeyd edilir: kadr hazırlığı strukturu əmək bazarının tələbatını tam ödəmir; elmi tədqiqatların nəticələri ali təhsilə zəif inteqrasiya olunur; ali təhsilə ayrılan vəsaitlər səmərəsiz istifadə olunur; ali təhsil müəssisələri şəbəkəsi təkmil deyil; ali məktəblərin kadr potensialı və müəllimlərin ixtisasartırma təhsili müasir tələblərə cavab vermir; ali məktəb tələbələrini və məzunlarının hazırlıq səviyyəsi onların dünya təhsil məkanına çevik inteqrasiyasına imkan vermir; ali və orta ixtisas təhsili istiqamətlərinin və magistr proqramlarının siyahılarının təsdiqindən xeyli müddət keçdiyinə görə onların yeniləşdirilməsinə ehtiyac duyulur; istiqamətlər üzrə standartların yeniləşməsinə baxmayaraq, tədris planlarında hələ də lüzumsuz qeyri-ixtisas fənləri mövcuddur; bakalavr və magistr pillələrində bir çox ixtisaslar üzrə dərslilər çatışmır, bəzən isə məzmunca köhnəlmiş ədəbiyyatdan istifadə edilir; tələbələrin tədris olunan fənləri mənimsəmə səviyyəsini müəyyənləşdirən monitorinq mexanizmi olmadığından onların biliyinin qiymətləndirilməsində qeyri-obyektivliyə yol verilir; pedaqoji təhsilin məzmunu ümumtəhsil məktəblərinin tələbatı ilə kifayət qədər uzlaşmır; magistr hazırlığının məzmununa və səviyyəsinə qoyulan minimum dövlət tələblərinin strukturu təkmilləşdirilməli və buna müvafiq istiqamətlər üzrə dövlət təhsil standartları hazırlanmalıdır; yeni pedaqoji təlim texnologiyaları ləng işlənir, mövcud texnologiyalar isə tədris

² akademik Ramiz Mehdiyevin dövrü mətbuatda «İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış» məqaləsindən. 08.12.2009-cu il tarixli

prosesinə zəif tətbiq olunur; ali məktəblərdə kadr hazırlığında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından, fəal interaktiv təlim metodlarından kifayət qədər istifadə edilmir; kadr hazırlığı üzrə uzunmüddətli, elmi cəhətdən əsaslandırılmış proqnozlaşdırma mexanizmi yoxdur; ali məktəb müəllimlərinin peşəkarlıq səviyyəsini müəyyən edən mexanizm yaradılmamışdır; ali məktəblərdə dərslərin yükünün optimal müəyyənləşdirilməməsi, azsaylı qrup və birləşmələrin yaradılması, dərslərin yükünün minimal hədlə müəyyən edilməsi tələbə-müəllim nisbətində dünyadakı göstəricilərə uyğunlaşdırılmasına imkan vermir; ali məktəblərin maddi-texniki bazası (tədris laboratoriyalarının təchizatı, tədris prosesini təmin edən cihaz və avadanlıqlarla təminatı və s.) müasir tələblərə cavab vermir; ali məktəb kitabxanaları və onların təminatı günün tələblərinə cavab vermir, elektron kitabxanaların və dərslərin yaradılması işi çox ləng aparılır; ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətini tənzimləyən normativ sənədlər kredit sisteminin tətbiqi ilə bağlı müvafiq sənədlərə uyğunlaşdırılmamışdır³.

Ən böyük problemlərdən biri də savad və qabiliyyəti olmayanların vəzifə tutqusudur. Bəzilərinin universitetdə laborant olacaq qədər biliyi və səviyyəsi, elmi məqalə və kitabları olmadığı halda rektor müşaviri, dekan, kafedra müdiri vəzifələrini həyata keçirirlər.

Modern ali məktəblərin məqsədi. Universitetlər elmi bilikləri öyrənmək arzusunda olanlara çatdıran və elmi araşdırmaları fasiləsiz davam etdirən elmi mərkəzlərdir. XIX əsrdən etibarən universitetlər daha çox araşdırmaya yönəlmiş mərkəz vəziyyətinə keçdilər. Modern universitet həm tədqiqat, həm də tədris prosesini həyata keçirən araşdırma müəssisəsidir. Universitetlərdə bilik istehsal olunur və burada istehsal edilən biliklər ictimaiyyətin hüquqi, sosial-iqtisadi qərarlarına ciddi təsir edir.

Universitetlər elmi bilikləri öyrənmək arzusunda olanlara çatdıran və elmi araşdırmaları fasiləsiz davam etdirən elmi mərkəzlərdir. XIX əsrdən etibarən universitetlər daha çox araşdırmaya yönəlmiş mərkəz vəziyyətinə keçdilər. Modern universitet həm tədqiqat, həm də tədris prosesini həyata keçirən araşdırma müəssisəsidir.

³ 2009–2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı

Universitetlərdə bilik istehsal olunur və burada istehsal edilən biliklərin ictimaiyyətin hüquqi, sosial-iqtisadi qərarlarına ciddi təsiri vardır.

Modern ali məktəblərin məqsədi öyrətmək yox, öyrənmək olmalıdır. Öyrənməsini bilməyən ali məktəblər, öyrədən müəssisə də ola bilməzlər, yəni özü öyrənməyenin başqasını öyrədə bilməsi mümkünsüzdür və özəlliklə ictimai elmlər sosial sifarişə çevik reaksiya verməlidir.

Modern universitetlər üç məqsəd naminə xidmət göstərməkdədir: Araşdırma yolu ilə bilik öyrətmək; Tədris yolu ilə gələcək nəsillərə bilik vermək; Əmək bazarının ehtiyacına uyğun mütəxəssislər hazırlamaq.

Modern universitetlərdə professor-müəllim heyəti 3 təməl parametərə cavab verməlidir: yaradıcı, yenilikçi və təşəbbüskar.

Ona görə də daim axtarışda olan insanlara geniş meydan və imkan verilməli, yeni fikirlər və ideyalar, novator yanaşmalar dəstəklənməli və belə elm xadimlərinə universitet rəhbərləri diqqətlə yanaşmalıdırlar.

Modern universitetlərdə tədris olunan fənlərin əsas prinsipi. İqtisadiyyat elmində Robinzonçulara yer yoxdur, yəni iqtisadi nəzəriyyə fəndlərin subyektiv mühakiməsinə bağlı olmamalıdır. Mühakimə isə üç əsas prinsipə söykənməlidir: nəzəriyyə, ideologiya və texnologiyaya.

Ölkə iqtisadiyyatının davamlı inkişafını təmin etmək üçün bizə nailiyyətlərimizin dərin təhlili, yeni təkliflər və yeni ideyalar lazımdır.

Hələ SSRİ dönəmində iqtisadiyyat elminin ağır vəziyyətinin nəticəsi olaraq ölkə iqtisadi cəhətdən iflasa uğramışdır. Məsələn, Almanıyanın keçmiş kansleri Q.Şmit hələ 1990-cı illərdə yazırdı: “Sizin bədbəxtliyinizin əsası (SSRİ-də yaşayanlar üçün - Z.F.M.) ölkənizdə ciddi iqtisadçılardan olmamasındadır”⁴. Bundan başqa, D.Soros SSRİ-də iqtisadiyyat elminin vəziyyəti haqqında yazırdı: “Elementar iqtisadi bilikləri olmayan və bu səbəblə iqtisadi xəstəliyə düşər olan ölkə”⁵.

İctimai fənlərin tədrisində ciddi dəyişikliklərə gedilməsi məqsədəuyğundur. Uzun və monoton mühazirə kursları yerinə, tələbələrə professorların tədqiqat fəaliyyətinə cəlb etməklə onların gələcəkdə elmi tədqiqatlara marağına stimula yaratmaq olar.

Bundan başqa, keçərsiz və abstrakt nəzəri biliklərlə tələbələrə yormağın əvəzinə, onlara həyatda keçərli nəzəri-praktiki bilikləri öyrətmək və anlatmaq gərəkdir. Lazımsız və istifadə edilməyən bilikləri tələbələrə izah

⁴ ЭХО. Elmi jurnal. – Novosibirsk. – 2009. №11.

⁵ D. Soros. Советская система: к открытому обществу. М.1991.- S.139.

etmək həm vaxt itkisi, həm də yorucu bir prosesdir. Ümumiyyətlə, ictimai elmlər elmi üçbucağa söykənir və “nəzəriyyə, ideologiya və texnologiya”ya əsaslandıqda cəmiyyətdə daha güclü və keçərli olur.

Cəmiyyətdə nəzəri biliklər o zaman qəbul edilir ki, onun ideologiya və texnologiyası mövcuddur. Nəzəriyyə – elmi-nəzəri ideyaya yönəlir, ideologiyada haraya doğru hərəkət etmək haqqında yol xəritəsi verilir, texnologiyada isə bunu necə həyata keçirilmək sualına cavab verilir.

Universitetlərdə nəzəri və praktiki biliklərini ictimaiyyətə çatdırma və ictimai proseslərə fikirləri ilə təsir edə bilən ekspert alimlərin yetişməsinə böyük ehtiyac var.

İctimai elmlər cəmiyyətdə baş verən proseslərin və dövlət-vətəndaş münasibətlərinin əlaqələndirilməsini təmin etməlidir. O, elmimizi obyektiv istiqamətlərə yönəltməklə millətin düşünən beyninə, insanlarımızın ictimai əxlaqının yüksəldilməsinə, bütünlükdə inkişafın aparıcı amilinə çevrilməlidir.

Universitetlərdə “müəllimlərin qiymətləndirmə sistemi”. Qərb Universitetlərində tələbələr tərəfindən “müəllimlərin qiymətləndirmə sistemi” tətbiq edilir. ABŞ universitetlərində bu sistem 1920-ci ildən tətbiq edilir və bu sistemin 3 əsas funksiyası mövcuddur:

1. İnformasiya funksiyası – tədris kurslarının keyfiyyətini xarakterizə edir, tədris prosesi, tədris kursları və tələbələrin ixtisaslaşması mövzusunda dolğun məlumat hazırlanır, bu isə öz növbəsində rektorata optimal qərarların hazırlanmasında yardımçı olur;
2. Motivasiya funksiyası – tələbələr tərəfindən müəllimlərin qiymətləndirilməsi haqqında açıq informasiya məlumatı müəllimləri öz üzərində daha da məsuliyyətlə işləməyə məcbur edir və dərəcə çox hazırlıqlı gəlməsinə yardımçı olur;
3. Stimullaşdırıcı funksiya – ali məktəbin rəhbərliyi ilə müəllimlər arasında bağlanacaq müqaviləyə təsir göstərir.

Bəzi ölkələrdə isə müəllimlərin tələbələr tərəfindən qiymətləndirilməsi müsbət qarşılanmır. Məsələn, RF-də “Vıssşaya şkola ekonomiki” universitetinin rəhbərliyi müəllimlərin tələbələr tərəfindən qiymətləndirilməsini qəbul etmir və bu sistemin neqativliyə yol açacağını, yəni tələbələrə qarşı loyallıq davranan və onların qiymətlərini şişirdəcək müəllimlərə yüksək bal yazılacağından **endişə** edir. Bu **endişələri** Azərbaycan universitetləri üçün söyləmək mümkündür. Bu model müəllimlər haqqında qeyri-obyektiv məlumat verə bilər. “Azərbaycan universitetləri müəllimlərin tələbələr tərəfindən qiymətləndirilməsi

tətbiqinə hazırdımı?” sualının cavabı “xeyr” olar. Çünki Azərbaycanda əksər tələbə və onların valideynləri diplom almaq xatirinə universitetdə təhsil alırlar. Məqsəd biliklərə yiyələnməkdən çox, diploma sahib olmaqdır. Qərb Universitetlərində tələbələr tərəfindən “müəllimlərin qiymətləndirmə sistemi”ni Azərbaycanda ali məktəb müəllimlərinin peşəkarlıq səviyyəsini müəyyən edən mexanizm kimi qəbul etmək mümkün deyildir.

Avropa universitetlərinin üstünlüklərini xarakterizə edən əsas göstəricilər. Adətən Avropa universitetləri öz üstünlüklərini internet saytda aşağıdakı göstəcilerdən istifadə edərək qeyd edir:

1. Dünya üzrə reyting göstəricilərinə görə universitet neçənci sıradadır?
2. Məzunların iştapma imkanları, istər inzibati, istərsə də biznes fəaliyyətində;
3. İctimaiyyət tərəfindən qəbul edilən müəllimlərin fikri və onların ictimaiyyətə təsiretmə gücü;
4. Universitetdə xarici ölkələrdən təhsil alan tələbələrin sayı;
5. Professor-müəllim heyətinin neçə faizi elmi tədqiqat işi ilə məşğuldur;
6. Məktəbin hökumətlə və iri biznes strukturları ilə sıx əlaqəsi;
7. Professor-müəllim heyətinin hökumət və biznes strukturlarının – məsləhət şuralarında fəaliyyət səviyyəsi.

Universitetlərdə alimlərin təsnifatı. Qərb universitetlərində ictimai elmlərin nümayəndələrini “düşüncə fabrikləri” (think tanks) və ya “düşüncə polisi” adlandırırlar.

Modern Avropa universitetlərində alimlər üç kateqoriyada qiymətləndirilir:

1. nəzəri biliklərə sahib alim və ya kabinet alimi;
2. nəzəri və praktiki biliklərə əsaslanan alim;
3. nəzəri və praktiki biliklərlə yanaşı, əldə etdiyi bilikləri ictimaiyyətə çatdırma bilən və fikirləri ictimai proseslərə təsir edə bilən ekspert alim.

Qərbdə ictimai elmlər sahəsində gedən dəyişikliklər və yeniliklər haqqında ictimaiyyəti maraqlandıran suallara cavab vermək məqsədilə “əhalinin iqtisadi maarifləndirilməsi” mövzusunda dövlət proqramları fəaliyyət göstərir. Bununla əlaqədar Avropa ölkələrində vətəndaşlara gündəlik iqtisadi kateqoriyaları – faiz, inflyasiya, kredit, büdcə və bu kimi

anlayışları izah etmək məqsədilə universitetlər nəzdində dövlət tərəfindən maliyyələşən xüsusi məktəblər fəaliyyət göstərir.

Yuxarıdakıları nəzərə alaraq bizdə də alimlərin çalışma fəaliyyətini və bilik mühakiməsini üç kateqoriyada qiymətləndirməyimiz gərəkdir və ona yönəlik fərqli əməkhaqqı siyasətinin tətbiqi məqsədəuyğun olardı.

Universitetlər dil öyrənmə mərkəzləri deyil, ixtisas öyrənmə mərkəzləridir. Ana dilinin keşiyində dayanmalı olan insanlar təəssüf ki, müasir dövr üçün zəruri sanballı tədqiqatları həyata keçirmirlər. Gercəkdən də bəzi təhsil işçiləri ölkəmizin gələcək inkişafı “təhsil sistemlərində və iş yerlərində xarici dilin istifadəsinə bağlıdır”, - deyə çıxış edirlər. Yəni yetər ki, “biz ingilis dilini bilək və bir neçə il ərzində **Universitetimiz reyting qrupuna malik Universitetlər** sırasında yer alar” deyirlər.

Ancaq vaxtilə M.Y.Lermontov yazırdı ki, Avropada fransız dili, Qafqazda Azərbaycan dili əhəmiyyətlidir. Bəs nə oldu dilimizə? Nə üçün vaxtilə Qafqazın diplomatik və iqtisadi dili sayılan Azərbaycan dilinə belə laqeyd münasibət oldu? Bu suala cavab ciddi araşdırma tələb edir.

Qoyulan suala cavablardan biri də təhsil sistemində vahid tədris dilinə keçməməyimizdir. Yəni dövlət təhsil sistemində tədrisin Azərbaycan dilində aparılmasına **nail olmalı**, yoxsa bəzi ali məktəb rəhbərləri qanunlara zidd, heç bir elmi və təhsil bazası olmadan, lakin “tarzancasına” ingiliscə danışanların auditoriyaya buraxılmasına **göz yumurlar**.

Bundan başqa, son zamanlar mallara vurulan etiketlər kimi, ali məktəblərdə müəllimlərə də etiket vurma dəbi yaşanmaqdadır. Savadsız müəllimlərə vurulan etiketlər, onların bazarlanmasını asanlaşdırmaqdadır (məsələn, ingilis dilini yaxşı bilir, Amerikada oxumuş, rus sektorundan məzundur, xarici şirkətdə çalışır və s.). Bəzi hallarda sifarişçi mal etiketlərinə yapışdırılan qiymətdən çox, həmin adamlara yapışdırılan etiketlər ilə maraqlanır. Xaricdə ixtisas öyrənmək əvəzinə, yalnız ingilis dilini öyrənənlər bunu özləri üçün çox güclü bir titul hesab edirlər. Ancaq bu etiketi daşıyanları hansı universitetdə, hansı ixtisas üzrə, neçə ilə, hansı səviyyədə bitirməsi nədənsə kimsəni maraqlandırmır. Ən əsası isə ingilis dilini öyrənmişdir. Ancaq sadəcə ingilis dilini bilmək kifayət deyil, hətta aldadıcı bir etiketdir. Ən böyük aldatma isə insanlara verilən yalançı qiymətlərlə yanaşı, onlara haqsız vurulan reklam etiketləridir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan vətəndaşları hesabına maliyyələşən məktəblərdə sadəcə Azərbaycan dilini bilmək yetərli deyildir, eyni zamanda elmi dili bilmək məcburiyyətini gətirmək gərəkdir. Hətta bəzi

yüksək elmi tutul daşıyan, lakin ana dilini bilməyənlərə hələ də rast gəlməkdəyik.

Ümumiyyətlə, universitetlər dil öyrənmə mərkəzləri deyil, ixtisas öyrənmə mərkəzləridir. Universitetə qəbul olunanların məqsədi dil öyrənmək deyil, ixtisas öyrənməkdir. Məsələn, tutaq ki, bir qrup azərbaycanlıya bir azərbaycanlı professor ixtisası üzrə mövzunu xarici dildə anlatmağa çalışır. Əvvəla, sual ortaya çıxır: azərbaycanlı professor xarici dili hansı səviyyədə bilir? Bundan başqa, professorun vəzifəsi ixtisasını yaxşı şəkildə anlatmaqdır, yoxsa xarici dili bilməsi yetərlidir? Axı, professorun vəzifəsi xarici dili filoloq səviyyəsində bilmək deyil, öz ixtisası üzrə biliyini ən məhsuldar şəkildə tələblərə çatdırmaqdır. Bəli, onun vəzifəsi budur, bunun üçün o, auditoriyadadır. Xarici dildə təhsil verməni müdafiə edənlər israr edirlər ki, elmdə bütün mənbələr xarici dildədir. Məgər xarici mənbələr göydən düşüb? Axı kimsə bunların üzərində işlədi və ana dilində yazdı, sonradan başqa dövlətlərin ehtiyacı olduğu zaman bunları öz dillərinə tərcümə etdi.

Bir anlıq düşünək, İngiltərədə oxuyan bir tələbəyə ingilis professoru fransız dilində dərs anlatsaydı, nə qədər absurd olardı. Bəs o zaman azərbaycanlı tələbəyə azərbaycanlı müəllim niyə ana dilində deyil, xarici dildə dərs keçir? Necə də absurddur. Unutmayaq ki, biz xəstələnib həkimə gedərkən onun xarici dil bilib-bilməməsi bizi maraqlandırmır. Bizi maraqlandıran məsələ onun tibbi sahədə aldığı biliyidir. Xarici dil bilib ixtisasını bilməyən həkimin yanına kim gedər və kimə lazımdır o həkim və o həkimin xəstəyə faydası nə olar? Dil hər hansı bir cəmiyyətin inkişafını göstərən bir güzgüdür. Cəmiyyətin bilik lokomotivi olan universitetlərimizdə əgər doğma dilimizdən istifadə etmiriksə, bəs onda bilik iqtisadiyyatına sahib olan güclü bir dövləti necə quracağıq?

Milli dil siyasəti güdən ölkələrin təhsil sistemində xarici dildə təhsil yoxdur. Hətta Avropanın mərkəzində yerləşən Macarıstan, Çexiya və Slovakiyada nüfuzların azalmasına baxmayaraq, təhsil sistemi öz ana dillərindədir və bu ölkələrin iqtisadi inkişaf səviyyəsi də yüksək dərəcədədir. Hollandiya, İsveç kimi güclü iqtisadi gücə sahib olan ölkələrdə təhsil sistemləri öz ana dillərindədir.

Lakin Pakistan, Əlcəzair, Banqladeş, Nigeriya, Mali kimi ölkələrin təhsil sistemində tədris xarici dildə ikən, nəyə görə bu ölkələr iqtisadi cəhətdən zəif və geri qalmış ölkələr sırasındadır?

Doğrudur, xarici dil öyrənməliyik və ən gözəl şəkildə, ancaq Azərbaycan dili hesabına yox.

Hətta, SSRİ dövründə Özbəkistan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Tacikistanın ali məktəblərində tədris dilləri rus dillərində ikən, Azərbaycanda isə Azərbaycan bölməsindən məzun olanlar istər ixtisası, istərsə də dili onlardan yaxşı bilirdilər və iqtisadi inkişafımız onlardan daha öndə idi. Yəni iqtisadi inkişaf dilə bağlı deyildir. İqtisadi inkişaf ixtisasını ən gözəl şəkildə bilən və təcrübədə tətbiq edən insan gücünə bağlıdır. Xarici dili bilmək vacib və gərəklidir, ancaq orda-burda “moda” xatirinə yox, Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixi ənənələrini və şərəfini xaricilərə yaxşı anlatmaq üçün.

Avropa Birliyi ölkələri iqtisadi-siyasi ittifaqlar qurduqları halda, indiyə qədər vahid bir dilə keçməsinə gündəliyə gətirməmişlər. Deməli, inkişaf dilə deyil, insan gücünə bağlıdır.

Universitet və müdafiə şuraları. Dissertasiya işlərinin nəticələrinin tətbiqi bilik toplumunun inkişafında ən önəmli amildir. Lakin bizdə hələ də inkişafın dünya təcrübəsi kontekstində Azərbaycan modeli ilə bağlı fundamental və empirik təhlillər aşağı səviyyədə aparılır və ya Azərbaycan modelinin əsas göstəricilərini və onun prioritet meyllərini araşdıran dissertasiyalar çox az saydadır.

Elmi fəaliyyəti laboratoriya və ya kafedrada həyata keçirmək olar. Dünyanın hər yerində elmi dərəcə və ya elmi ad almaq istəyən şəxs bütün işlərdən imtina edib fəaliyyətini elmi müəssisələrdə davam etdirməlidir, assistent olmadan professor ola bilməzsən. Bizdə isə bəzi hallarda, hətta müəllimlik etmədən professor elmi adı daşımaq uğrunda mübarizəyə can atırlar.

Ölkənin davamlı iqtisadi yüksəlişinin təminatı ilk növbədə elmin müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsini tələb edir. Son vaxtlar bəzi şəxslər alimlik dərəcəsini aldıqdan sonra elmi fəaliyyətdən kənarlaşaraq biznes strukturlarında işləməyə üstünlük verirlər. Çox təəssüf ki, elmi dərəcə almış gənc mütəxəssislər yaradıcılığın ən məhsuldar dövrünü pedaqoji və elmi fəaliyyətə həsr etmək əvəzinə, bilik və bacarıqlarını elmə aid olmayan işlərə sərf edirlər. Pedaqoji və elmi fəaliyyəti həyata keçirməyən şəxslər, adətən elmi adlardan və ya dərəcələrdən şəxsi ehtiyacları üçün marka kimi, fəaliyyətlərini isə təhsil və elmdən kənar olmalarına baxmayaraq universitetləri də vizit kartlarında brend kimi istifadə edirlər.

Azərbaycanda universitetlərin fəaliyyətinin auditı. Azərbaycan universitetlərinin fəaliyyətini audit etmək məqsədəuyğun olardı və aşağıdakı göstəricilərdən istifadə etmək gərəkdir:

1. Professor-müəllim heyətinin professional mütəxəssis tərkibi;
2. Universitet professor-müəllim heyətinin məqalə, monoqrafiya, elmi-metodik vəsaitlərinin sayı və keyfiyyəti;
3. Professor-müəllim heyətinin əsərlərinə edilən istinadlar;
4. Universitetin maliyyə təminatı;
5. Universitetin maliyyə mənbələrinin strukturu;
6. Universitetin beynəlxalq fəaliyyəti;
7. İnternet-auditoriya, o cümlədən universitet saytından istifadəçilərin sayı.

Universitetlərdə elmi nəşrlər. Ölkədə elmin vəziyyətinin ən önəmli göstəricilərindən biri də keyfiyyətli elmi nəşrlərin yayımıdır. Qloballaşma mühitində humanitar və ictimai elmlər sahəsində yeni vəzifələr müəyyənləşdirilir. Yeni elmi istiqamətlərin sayının artımına paralel elmi-periodik nəşrlərin sayında da yüksəliş müşahidə olunur və bu yüksəlişə cavab olaraq müəllif, resenzent və jurnal redaktorları qarşısında ciddi tələb və məsuliyyət qoyulur.

Bu məqsədlə bizim təşəbbüsümüzlə ilk dəfə 3 dekabr 2009-cu il tarixində Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında – XXI əsrdə elmi-periodik nəşrlərdə məqalə yayımlanması prosesi, resenzent və redaksiya mövqeyini müzakirə etmək, xarici təcrübədə əldə edilən bilik və məlumatları paylaşmaq, xüsusilə də gənc alimlərin elmi fəaliyyətini stimullaşdırmaq və onların fundamental elmi tədqiqatlarının daxildə və xaricdə nüfuzlu jurnallarda, nəşriyyatlarda çap edilməsi üçün nə etməli suallarına cavab olaraq “Elmi nəşrlərin ekspert qiymətləndirilmə modeli: müəllif, resenzent və jurnal redaksiyasının mövqeyi” mövzusunda dəyirmi masa keçirilmiş və bu sahədə görülməsi gərək olan çox geniş təkliflər paketi hazırlanmışdır. **Elmi məqalənin IMRAD (Introduction – giriş, methods – metod, Results – nəticələr və discussion – müzakirə) sistemində hazırlanması gərəkdir⁶.**

Azərbaycanda nəşr olunan elmi jurnallar qərb jurnallarının nəşr siyasətinin əsası qəbul edilən IMRAD modelini yayım siyasətində tətbiq

⁶ Z.F.Məmmədov. Elmi nəşrlərin ekspert qiymətləndirilmə modeli // 3 dekabr 2009-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında keçirilən dəyirmi masada məruzəsi.

etməlidir. IMRAD modeli qoyulan suallara verilən doğru cavabdır. Yəni birinci sualda hansı problem araşdırılır? Cavab: introduction – giriş; ikinci sual: problem necə araşdırıldı? Cavab: elmi metod və üsullarla; üçüncü sual: araşdırma prosesində nə tapıldı? Cavab: results – nəticə; dördüncü sual: bunlar nə mənə verir? Cavab: discussion – müzakirə. Beləliklə, jurnalın əsas məqsədi yeni biliyə əsaslanan bilikləri istehsal etmək olmalıdır.

Lakin elmi nəşrlərin qiymətləndirmə sistemi və müvafiq meyarlar dünya elmi tərəfindən, xüsusilə də ISO (ABŞ-da Institute for Scientific Information), Rusiyada Ali Attestasiya Komissiyasının elmi nəticələrinin dərc olunması qəbul etdiyi elm, nəşrlər və Rusiya İstinad İndeks İnstitutu, Azərbaycanda isə Prezident yanında Ali Attestasiya Komissiyası **müəyyən edir.**

Nəticə

Ölkə iqtisadiyyatının davamlı inkişafını təmin etmək üçün bizə nailiyyətlərimizin dərin təhlili, yeni təkliflər və yeni ideyalar lazımdır. Yuxarıda göstərilən problemlərin həlli istiqamətində modern Ali məktəbləri müasir tələblərin ehtiyacına uyğun istiqamətdə inkişaf etdirmək məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin görülməsini vacib hesab edirik:

1. Ali məktəblərdə, elm və təhsil məktəblərindəki alimləri üç kateqoriyada – alman modelinə uyğun qiymətləndirmək olar: nəzəri, alim kabinet: nəzəri-praktik alim və nəzəri-praktik bilikləri ictimaiyyətə açıqlaya biləcək ekspert-alim. Bu kateqoriya üzrə alimlərin əməkhaqqı da fərqli formada tətbiq olunmalıdır;
2. İctimai elmlər sahəsində ölkəmizin xaricdə tanınmasında təsiri olacaq məqalə və kitabların xarici dilə tərcüməsini təşkil etmək;
3. İctimai elmlərin inkişafını gücləndirmək məqsədilə “İctimai elmlərə dəstək fondu” yaradılmalıdır;
4. İctimai elmlərin müasir vəziyyəti və inkişaf konsepsiyasını hazırlamaq məqsədi ilə “Təhsil-elm-dövlət və iş dünyası ilə əməkdaşlıq” I Ümumrespublika Forumunun keçirilməsi məqsəduyğundur;
5. İctimai elmlərin inkişafında əməyi olan elm xadimlərinə hər il müsabiqə yolu ilə mükafatlar vermək;
6. İctimai elmlər sahəsində məşğul olan elmi məktəblərin Azərbaycan ictimaiyyətinə tanınması məqsədilə KİV-də onların

- apardığı tədqiqat işləri və əldə etdikləri nəticələr haqqında məlumatların ötürülməsini təşkil etmək;
7. Doktorluq pilləsində “elmi tədqiqatın nəzəri-əmali əsasları” fənninin tədrisinə başlanması vacibdir, çünki araşdırma texnika və texnologiyasını bilmədən dissertasiya yazmaq mümkün deyil.
 8. Elmi fəaliyyəti maliyyələşdirən qeyri-büdcə fondlarının, o cümlədən ianə və sponsorluq dəstəyinin vacibliyi elmi-əməyin qiymətləndirilməsi sayəsində yeni qaydaların işlənilməsi hazırlanması;
 9. Təhsil və elmin mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün elm və təhsil təşkilatlarının fəaliyyətini əlaqələndirən və tənzimləyən Şura – Prezident yanında elm şurasının yaradılması məqsədəuyğun olardı;
 10. Müasir universitetlər əmək bazarının tələb etdiyi mütəxəssislər hazırlamalıdır. Universitetlərdə professor-müəllim heyəti üç təməl parametərə cavab verməlidir: yaradıcı, yenilikçi, yenilikçi və təşəbbüskar. Universitetlərin professor-müəllim heyəti istənilən sahədə elmi araşdırmalar həyata keçirə bilər və onların nəticələrini nəşr etmək imkanına malikdir. Ancaq bu müstəqillik dövlətin varlığı, müstəqilliyi və bütövlüyü əleyhinə ola bilməz və bu, qəbul edilməzdir. AB-ə üzv ölkələrin ali təhsil məktəblərinin maliyyələşməsi əsl dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına həyata keçirilir. Ümumiyyətlə, dünyanın heç bir ölkəsində universitetlərin dövlətin nəzarətindən kənar fəaliyyət göstərməsi mümkün deyildir;
 11. Əhalinin iqtisadi və maliyyə cəhətdən maarifləndirilməsi məqsədilə “xalq məktəbləri” açılması məqsədəuyğun olardı;
 12. Bundan başqa, universitetlərin elmi və tədris fəaliyyətində audit keçirilməli və auditin nəticəsi olaraq elmi tədqiqat fəaliyyəti olmayan universitetlər, kafedralar, laboratoriyalar ləğv olunmalıdır;
 13. İctimai fənlərin tədrisində ciddi dəyişikliklərə gedilməsi məqsədəuyğundur. Uzun və monoton mühazirə kursları əvəzinə, tələbələrə professorların tədqiqat fəaliyyətinə cəlb etmək və gələcəkdə onlarda elmi tədqiqata stimül yaratmaq olar. Bundan başqa, keçərsiz və abstrakt nəzəri biliklərlə tələbləri yormaqdansa, onlara həyatda keçərli nəzəri-praktiki bilikləri öyrətmək və anlatmaq lazımdır. Lazımsız və istifadə edilməyən bilikləri izah etmək həm vaxt itkisi, həm də yorucu bir prosesdir.

- Ümumiyyətlə, ictimai elmlər elmi üçbucağa söykənir və “nəzəriyyə, ideologiya və texnologiya”ya əsaslandıqda cəmiyyətdə daha güclü və keçərli olur;
14. Xarici ölkələrdə maraq doğuracaq və Azərbaycanda yayımlanan elmi əsərlərin xarici dillərə tərcüməsi məqsədəuyğun olardı;
 15. Tədris planı və tədris proqramları günün tələblərinə uyğun tərtib edilməlidir;
 16. Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qəbul etdiyi elmi nəşrlərin elektron versiyasını hazırlamaq;
 17. Jurnallardakı ən sanballı məqalələrin ən azından ildə bir dəfə tərcümə versiyasını hazırlamaq;
 18. Xarici ölkələrdə Azərbaycan elminin tanıtımını həyata keçirmək məqsədilə abunə sistemini təşviq etmək;
 19. Beynəlxalq nüfuzlu jurnallarda tələb edilən IMRAD modelini (Introduction – giriş, methods – metod, Results – nəticələr və discussion – müzakirə) Azərbaycan elmi nəşrlərində tətbiqinin vacibliyi;
 20. Elmi nəşrdə çap olunan müəllif haqqında qısa məlumat;
 21. Jurnalların redaksiya heyəti, redaksiya şurası haqqında ətraflı məlumat. O cümlədən elmi dərəcələri, elmi adları və iş yerlərini sayta yerləşdirmək;
 22. Elmi nəşr tərəfindən müəllifin məqaləsi imtina edildikdə əsaslandırılmış rəyin verilməsi;
 23. Jurnalların müəyyən edilmiş strateji məqsədinə uyğun nəşr siyasətləri, güvənli, etibarlı redaksiya şura və heyətləri olmalıdır.
 24. Nəşrlərin redaksiya şura və heyətlərinə elmlər doktorları rəhbərlik etməlidir;
 25. Redaksiya şura və heyətlərində jurnalın profiline uyğun elmlər doktorları yer almalıdır;
 26. Jurnallarda davamlılıq, vaxtında nəşr edilmə, bitərəflik beynəlxalq nəşr qaydalarına uyğun olmalıdır;
 27. Elmi nəşrlərin monitorinq mərkəzi yaradılmalıdır;
 28. Akademik tənqid mədəniyyəti inkişaf etdirilməlidir;
 29. Nəşrlərdə etika qaydalarında ahənglik olmalıdır. Bunları pozanlara qarşı tədbirlər görülməlidir;
 30. Heç kəsə elə gəlməsin ki, dilin dövlət dili elan edilməsi ilə dillə əlaqəli olan bütün problemlər aradan qaldırılır və bu məqsədlə

Azərbaycan dilinin elm dili olaraq istifadəsi **məcburiyyət gətirilir**, yəni dissertasiya işləri yalnız və ya yalnız Azərbaycan dilində hazırlanır;

31. Elmi dərəcələrə təqdim edərkən və məsul elmi işlərə vəzifəyə qəbul sırasında elmi istinad indeksi sistemini nəzərə almaq və gələcəkdə **Web Of Science Azərbaycanda tətbiq etmək**;
32. Biliyi olanların elmdə söz haqqının tanınması;
33. Rusiyada Elmi istinad indeksi sisteminə bənzər layihənin hazırlanması;
34. Nüfuzlu elmi nəşrlərdə **çap məqalələrə görə** pul mükafatının **verilməsi** (məsələn, Türkiyədə TUBİTAK bir məqalə üçün sinfindən asılı olaraq 250-1600\$ mükafat ayırır) və bu məsələdə yeni yaradılmış Elm fondunun vəsaitlərindən **istifadə oluna bilər**;
35. Biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək məqsədilə əsas görülməli işlər aşağıdakılar olmalıdır: İqtisadi və institusional sistemin adekvatlığını təmin etmək; insan kapitalının formalaşmasını təmin edən güclü sosial bazanın təminatı; dinamik informasiya infrastrukturunu və informasiyanın geniş kütləyə çatdırılmasını təmin edən səmərəli milli sistemin təsisatı.
36. Elmlər doktoru dərəcələrini almaq istəyənlərə keyfiyyətli və indeksli jurnallarda nəşr edilmə şərti olaraq qətilir, məsələn, Rusiyada yalnız Ali Attestasiya Komissiyasının dissertasiya nəticələrini tövsiyə etdiyi nəşrlərdə yayımlanan məqalələri qəbul etmək məqsədəuyğundur.

Bununla əlaqədar ali təhsil sisteminin inkişafı üçün bütün mümkün innovasiya potensialını və resursları zəruri inkişaf istiqamətlərinə səfərbər etmədən mövcud vəziyyətin dəyişdirilməsinə nail olmaq qeyri-mümkündür.

Universitetlərin professor-müəllim heyəti istənilən sahədə elmi araşdırmalar həyata keçirə bilər və onların nəticələrini nəşr etmək imkanına malikdir. Ancaq bu, müstəqil dövlətin varlığı və bütövlüyü əleyhinə ola bilməz və qəbul edilməzdir. Ümumiyyətlə, dünyanın heç bir ölkəsində universitetlərin dövlətin nəzarətindən kənar fəaliyyət göstərməsi mümkün deyildir.

2020-ci ildə Azərbaycan iqtisadi və siyasi cəhətdən inkişaf etmiş, rəqabət qabiliyyətli ölkə olması nəzərdə tutulur. **Göstərilən məqsədə çatmaq üçün Azərbaycanda yeni bilik və texnologiyaların istifadəsini,**

mənimsənilməsini və yayılmasını təmin edən milli elmi-innovasiya universitetin varlığına bağlıdır.

Beləliklə, modern ali məktəblərin məqsədi öyrətmək deyil, öyrənmək olmalıdır. Öyrənməni bilməyən ali məktəblər, öyrədən müəssisə də ola bilməz, yəni özü öyrənməyən, başqasını öyrədə bilməsi mümkünsüzdür. Öyrənmək bacarığı və qabiliyyəti olmayan universitetlər bağlanmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 4 may tarixli 255 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında 2009–2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya” proqramı.
2. “Azərbaycan - 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası. 29 dekabr 2012-ci il.
3. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2009-cu il 19 iyun tarixli 833-IIIQ nömrəli Qanunu.
4. Ramiz Mehdiyev. İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstinə baxış. “Azərbaycan” qəzeti. 08.12. 2009.
5. Elmi Jurnal ƏXO. 2009 №11. s. 32-41.
6. D. Soros. Советская система: к открытому обществу. М.1991.- S.139.
7. Məmmədov Z.F. Elmi nəşrlərin ekspert qiymətləndirilmə modeli. 3 dekabr 2009-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında keçirilən dəyirmi masada məruzəsi.

Zahid Fərrux Məmmədov

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin “Bank işi” kafedrasının professoru, iqtisad elmləri doktorudur.

200 yuxarı ç.v. olan 120 elmi əsəri, o cümlədən, 30 elmi məqaləsi dünya üzrə ən məşhur elmi nəşrlərdə – «**Мировая экономика и международные отношения**», «**Деньги и кредит**», «**Вестник**

Финансовой Академии», «Известия СПбУЭФ», «Финансы и кредит», «Экономика и управление», «Maliyyə və finans yazıları», «T.C. Marmara Üniversitesi Financial araşdırmalar və çalışmalar dergisi» «Amme İdaresi Dergisi» yayımlanmış, AR Təhsil Nazirliyinin qrafiki ilə üç dərsləyin – “Pul, kredit və banklar”, “Beynəlxəq valyuta-kredit münasibətləri”, “Bank işi” müəllifidir.

Məqalədə Azərbaycanın dövlət siyasətinin mühüm prioritet sahələrindən – təhsil və elm qarşısında duran məqsəd və vəzifələr təhlil edilir. Araşdırmada Ali təhsil sistemində mövcud olan problemlər, modern ali məktəblərin əsas məqsədləri, modern universitetlərdə tədris olunan fənlərin əsas prinsipləri, universitetlərdə “müəllimlərin qiymətləndirmə sistemi”, Avropa universitetlərinin üstünlüklərini xarakterizə edən əsas göstəricilərin təhlili, müasir universitetlərdə alimlərin təsnifatı, universitetlərdə müdafiə şuralarının təşkili, universitetlərdə elmi nəşrlərin yayım siyasəti kimi mövzular ətrafı şəkildə incələnilir və qiymətləndirilir.

В статье проанализированы цели и задачи, стоящие перед такими приоритетными направлениями государственной политики Азербайджана как образование и наука. В исследовании рассмотрены и проанализированы такие вопросы как проблемы в системе образования; основные задачи современных вузов; основные принципы в преподавании дисциплин, система оценивания преподавателей, анализ основных показателей, характеризующих уровень образования европейских университетов; квалификация ученых в современных университетах; организация ученых советов; политика подготовки научных изданий.

The article aims to analyze objectives and role of the education and science, which are the essential priority fields of public policy of

Azerbaijan. In research, the current challenges, main objectives of modern higher education institutions, main principles of subjects delivered in modern universities, “Teachers’ assessment system”, analysis of main indicators characterizing priorities of Europe universities, classification of scientist in modern universities, organization of protection councils in universities and the topics as “Dissemination policy of scientific publications in universities” are analyzed and evaluated.

Açar sözlər: elm, təhsil, universitet, ali təhsil sistemi, təhsil islahatları.

Ключевые слова: наука, образование, университет, системы высшего образования, реформы образования.

Key words: science, education, university, higher education system, the education reforms.